

Громадська архівістика в Україні

Важливість і потреба в розвитку громадської архівістики пояснюється її широкими перспективами, що лежать в руслі сучасних соціогуманітарних студій – виходом за межі історії «подій і фактів» та зосередженні на людині з її цінностями, світоглядом, досвідом і емоціями, багатоманітням життєвих рішень, а також житті локальних спільнот, історії ініціатив знизу, повсякденному та приватному. Такий мікрорівень дозволяє побачити як добре знані чи менш відомі, загальнодержавні чи локальні події нашої історії сприймали пересічні мешканці, чим (не)керувалися в своїх діях, якими були їхні перші реакції і яким було подальше переосмислення. «Мовчазний» чи замовчуваний роками індивідуальний досвід, дослідження локальних спільнот дають змогу розкрити прогалини нашого недавнього минулого, доповнити його новими відомостями – тисячами досі невідомих історій, спогадів, фотографій, усних свідчень, документів повсякденного й офіційного життя. Але також, що важливо, відкрити те, про що раніше не розповідалося (не лише публічно, а й навіть у родинних колах), говорити про різне бачення і різні індивідуальні досвіди пережиття одних і тих самих подій.

На своєму початковому етапі громадська архівістика в Україні має дуже добрий приклад такого руху в сусідній Польщі, ініційованого в свій час Фондацією Осередку «КАРТА» і довершеного в створенні Центру громадської архівістики (CAS) (<https://cas.org.pl/>). На сучасному етапі в базі даних CAS вже зібрано понад 600 громадських архівів, які діють у 300 місцевостях Польщі.

«Громадська архівістика – це «сфера архівістики, яка займається теоретичними та практичними аспектами збирання, зберігання, розробки та обміну архівними матеріалами у громадських архівах, які зберігаються неурядовими організаціями або створені органами місцевого самоврядування в результаті цілеспрямованої громадської діяльності. Ці архіви збирають недержавний архівний ресурс» (К. Зенталь [ред.], *Громадська архівістика*, Ośrodek KARTA, Варшава 2012). Громадський архів займається збереженням конкретного фрагмента історії шляхом його документування. Він може збирати колекції про місцеву історію, а також про конкретну соціальну групу. Метою ведення громадського архіву є не лише збір, а й упорядкування та реєстрація ресурсу, і, перш за все, збереження та поширення зібраних колекцій. Громадська архівістика дозволяє дістатися до джерел, до яких не доходять державні архіви. Основним завданням державних архівів є охорона колекцій управлінь і установ. З іншого боку, громадські архіви дозволяють доповнити ці колекції менш «офіційною» історією: історією низових ініціатив, протестних рухів, мистецького життя чи приватного життя. Громадський архів, що працює в конкретному середовищі, має набагато більші можливості охопити цей тип колекцій» (А. Добошевська, *Проект «Розвиток Українського громадського архіву усної історії»*, Краків 2022). Завдяки діяльності сотень громад, які складають рух громадського архівування, розкривається автентична історія, історія розкрита з багатьох ракурсів.

Центральною в громадській архівістиці є людина – «Скрипаль, який ініціював створення архіву польського джазу. Медсестра, яка працює в операційній і документує досягнення своїх попередників у неробочий час. Бібліотекар, який розкриває нелегку історію для жителів свого міста» (Центр громадської архівістики. Про нас.

<https://cas.org.pl/o-nas/#misja>). Громадські архівісти збирають важливий джерельний матеріал, наближаючи цю історію до громадськості й водночас вливають життя у локальні спільноти, адже є ініціаторами історичних, культурних, освітніх, соціальних та інших проєктів і гуртують громаду, залучають її до спільної діяльності.

Перший крок в розвитку громадської архівістики в Україні вже було зроблено завдяки ініціативі Фондації «Добра воля» у Кракові. В 2017 р. було створено Український громадський архів усної історії, який надалі розвиватиметься і буде доступний на сайті Української асоціації усної історії (УАІ) (<http://oralhistory.com.ua/aui.html>). Усна історія є частиною громадської архівістики – якісним процесом історичних досліджень, що базується на збиранні та аналізі усних розповідей учасників і свідків подій минулого, представляючи його не з офіційної перспективи, а з повсякденного життя, що й творить історію суспільства.

На цьому початковому етапі нам важливо **виявити і зібрати відомості** про ініціативи громадської архівістики, які вже діють в Україні. Це можуть бути більші чи менші дуже різні зібрання джерельних матеріалів (світлин, усних свідчень чи/та іншої документації), локальні проєкти, системні та/чи разові ініціативи з потенціалом розвитку музейних працівників, бібліотекарів, вчителів, приватних осіб, активістів неурядових організацій, місцевих товариств, краєзнавців, науковці... Окремо мова йде також про осіб, які наразі мають лише наміри започаткувати таку ініціативу і задаються питанням «як розпочати?». Очевидно, що тематика громадських архівів така ж різноманітна, як і інтереси їх ініціатор(ок)ів. Важливо зібрати інформацію про розрізнені колекції архівів громад разом, а в перспективі зробити цю інформацію доступною на одній платформі.

Планується організувати он-лайн тренінги з громадської архівістики, на яких учасники матимуть можливість отримати знання, які дозволять застосовувати конкретні рішення у своїй діяльності щодо збереження та популяризації спадщини, а також більше дізнатися про:

- що таке громадська архівістика,
- як розробляти архіви та як захистити їх у фізичному і цифровому вимірах,
- як записувати свідків історії,
- як працювати зі світлинами,
- як зберігати й оцифровувати колекції,
- як правильно організувати та описати колекції у відкритій системі архівування,
- як ефективно планувати і реалізовувати місцеві заходи на основі архівних колекцій,
- як залучати для них кошти,
- як ефективно популяризувати колекції та використовувати нові технології для просування вашої діяльності,
- які є кращі приклади діяльності громадських архівів,
- які є правові питання в громадському архіві та етичні проблеми, пов'язані з розповсюдженням колекцій та інші).